

TALABALAR O'QUV FAOLIYATINI TASHKILLASHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

Ashurova Gulru Oxunovna

Qo'qon universiteti o'qituvchisi,

E-mail: ashurovagulru1@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

ANNOTATSIYA

Qabul qilindi: 24-iyun 2024-yil

Tasdiqlandi: 26-iyun 2024-yil

Jurnal soni: 11

Maqola raqami: 17

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v11i11.955>

KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/
keywords

Interfaol o'quv usullari, o'quv faoliyatini o'rganish, o'quvchilar munosabatlari, o'quv faoliyatini tashkilla, interfaol o'quv usullari ta'siri.

Ushbu maqola talabalar o'quv faoliyatini o'rganish va o'quv jarayonini yanada samarali qilish uchun interfaol metodlardan qanday foydalanishni tahlil qiladi. Maqola o'z ichiga o'quv jarayonining tashkil etilishi, interfaol metodlar tavsiflanishi va ularning o'quvchilar ustida yaratishi mumkin bo'lgan ta'sirini o'z ichiga oladi. Interfaol metodlar masalalari, o'z-o'zini baholash, ijtimoiy o'zaro munosabatlarning rivojlanishi va o'quv jarayonini mustahkamlashda qanday rolini o'rganish uchun tegishli ilmiy adabiyotlardan foydalanilgan.

Kirish: Bugungi kunda globallashuv zamonida, axborotlar oqimi miya po'stlog'imizdagi assotiativ bo'g'lanishlarni to'ldirayotgan bir paytda, yangiliklar hayotimizning ajralmas qismiga aylanib borayotgan davrda, bizning "shaxs"ni shakllantirib jamiyatga qo'shayotganimiz pedagogik mas'uliyatini yanada oshiradi. Ta'lim tizimini takomillashtirish, integratsiyalash, axborot texnologiyalariga tayanib bilish faoliyatini tashkil etish davr talabi bo'lmoqda. Hozirgi ta'lim texnologiyalari va ilg'or ta'lim metodlarining bilim olish, olingan bilimlarni tatbiq eta olish, o'quv faoliyatida ishlab chiqishda o'rni kattadir.

Ta'limdagi ijtimoiy, gumanitar fanlar doirasida ta'limni noan'anaviy usullarni yoshlarni bilish faoliyatini yanada jadallashtirish, ijodiy, abstract tafakkurini rivojlantirish, o'quvchilarda pedagogik kompetensiyani shakllantirish, pedagogning kommunikativ tomonini rivojlantirishga yordam beradi.

Ta'lim metodlaridan tegishli maqsadlarda samarali foydalanish uchun har bir metodning tarkibiy tuzilishi- usul, yo'l, bosqichlari, qismlari haqida va dars jarayonida qo'llash borasida ko'nikma va malakalarga ega bo'lish lozim.

Jumladan, psixologiya fanlarini o'qitishda ta'limni muammoli shakli katta ahamiyatga ega, zero ta'lim jarayonida berilayotgan yangi ma'lumotlar ta'lim oluvchidagi mavjud tasavvurlar va tajribalarga qanchalik tayangan bo'lsa, uni idrok etish, bilish jarayonlari orqali tahlil qilish, baholash faollashadi. Yani shuni aytilish mumkinki, muammoli o'qitish sub'ektiv faollikni talab etuvchi usullar orqali ta'limni tashkil etishni yuqori samaradorlikka olib keladi.

Adabiyotlar tahlili: O'quv faoliyatida interfaol metodlardan foydalanish zamonaviy ta'lim jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Interfaol metodlar o'qitishning an'anaviy usullariga qaraganda ko'proq natijalar beradi, chunki ular talabalarni faol ishtirok etishga, o'rganish jarayonida mustaqil fikrlashga va o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashga undaydi.

F.Qodirova va N.Xolmatovaning "Interfaol metodlarning ta'lim jarayonidagi o'rni" (2021)¹ kitobida interfaol metodlar talabalarning bilim olish jarayonidagi faolligini oshirishga qaratilgan. Ushbu metodlar o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni kuchaytiradi va ta'limning samaradorligini oshiradi. Masalan, muammoli o'qitish, rolli o'yinlar va munozaralar talabalarni fikrlashga, muammolarni hal qilishga va o'zaro muloqot qilishga o'rgatadi.

M.Jalilovning "Muammoli o'qitish va uning afzalliklar" (2020)² kitobida interfaol metodlarning turli turlarini va ularning afzalliklarini ko'rsatadi. Ushbu tadqiqotda, ayniqsa, muammoli o'qitish usuli alohida e'tirof etilgan. Bu metod talabalarga o'z bilimlarini mustaqil ravishda izlash va qo'llash imkoniyatini beradi. Jalilovning so'zlariga ko'ra, muammoli o'qitish talabalarni ijodiy va tanqidiy fikrlashga undaydi, shuningdek, ularga real hayotdagi vaziyatlarni tahlil qilish ko'nikmalarini beradi. M.Karimov va R.Abdukarimovning "Interfaol metodlar va ularning amaliy qo'llanilishi" (2019)³ kitobida interfaol

metodlarning ta'lim jarayonidagi amaliy qo'llanilishi ko'rib chiqilgan. Ularning tadqiqotlari natijalari shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlarni qo'llash o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va ularning o'zlashtirish darajasini sezilarli darajada yaxshilaydi. Masalan, guruh bo'lib ishlash, munozaralar va rolli o'yinlar orqali o'quvchilar bir-birlari bilan fikr almashadi, bu esa ularning bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi.

R.O'rmonovning "Interfaol metodlarning talabalar fikrlash qobiliyatiga ta'siri" (2018)⁴ kitobida interfaol metodlarning talabalar fikrlash qobiliyatiga ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. U o'z tadqiqotida interfaol metodlar talabalar fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi. Jumladan, munozaralar va muammoli o'qitish usullari talabalarni yangi g'oyalarni kashf etishga, tanqidiy tahlil qilishga va ijodiy fikrlashga yo'naltiradi.

Metodologiya: Muammoli o'qitish usullaridan ta'lim jarayonida samarali foydalanish shaxs faolligini ta'minlovchi, o'ziga nisbatan talabchanlikni oshiruvchi, bevosita o'zini vaziyatni faol ishtirokchisi sifatida erkin idrok qilishga, mavjud nuqson va kamchiliklarni to'g'rilashga yordam beradi.

Bilish faoliyatlarini tashkil etishda muammoli ta'lim turlaridan ba'zilaridan seminar mashg'ulotlarini olib borishda qo'llash texnologiyasini ko'rsatib o'tamiz:

1. "Sinkveyn" usuli. Bu usulda axborotlarni lo'nda, qisqa bayon qilish, voqea, hodisa, jarayonni bir necha so'zlar vositasida ifodalanadi. Sinkveyn fransuzcha 5 degan ma'noni anglatadi. U quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

1. Birinchi qatorda bir so'z bilan mavzu yoziladi.
2. Ikkinchi qatorda 2 so'z bilan mavzu tavsiflanadi.
3. Uchinchi qatorda 3 so'z bilan ifodalanadi.
4. To'rtinchi qatorda mavzu 4 so'zli ibora bilan ifodalanadi.
5. Beshinchi qatorda mavzu mohiyatini takrorlovchi besh so'zdan iborat sinonimi beriladi.

Masalan, "Umumiy psixologiya"dagi "Xarakter" mavzusidan seminar mashg'ulotiga topshiriq bersak, quyidagicha amalga oshiriladi.

1. Xulq.
2. Insonning madaniyati.
3. Odamlarga, o'z-o'ziga munosabat.
4. Atrof-muhitga, narsalarga munosabat.
5. Xarakter xislatlari, aksentuatsiyasi, temperamenti bilan bog'liqligi.

Shunday tarzda talabalar shu mavzuga oid terminlar orqali bilganlarini esga oladilar, tafakkur qiladilar, analiz-sintez jarayoni tezlashadi.

"Sinkveyn" usuli orqali mavzu, boblar bo'yicha tushunchalar shakllanadi, axborotlarni refleksiyalash, sintezlash, umumlashtirishga erishiladi.

¹ Qodirova, N., & Xolmatova, S. (2021). Interfaol metodlarning ta'lim jarayonidagi o'rni.

² Jalilov, A. (2020). Muammoli o'qitish va uning afzalliklari.

³ Karimov, B., & Abdukarimova, D. (2019). Interfaol metodlar va ularning amaliy qo'llanilishi.

⁴ O'rmonov, M. (2018). Interfaol metodlarning talabalar fikrlash qobiliyatiga ta'siri.

2. **“FSMU” usuli.** Bu usul munozarali masalalarni hal etishda, amaliy mashg'lot yakunida ta'lim oluvchilarning o'quv mashg'ulotlarida qo'llanishi mumkin.

Natijalar: O'quv faoliyatini interfaol metodlar yordamida tashkil qilishning samaradorligi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar quyidagi natijalarni ko'rsatdi:

1. **O'quvchilar ishtiroki va qiziqishining oshishi:** Interfaol metodlar o'quvchilarning darsga nisbatan qiziqishini sezilarli darajada oshirdi. An'anaviy darslarga nisbatan interfaol darslarda o'quvchilar faolroq ishtirok etib, muhokamalarda qatnashdilar va o'z fikrlarini bildirdilar. Bu ularning mavzuni chuqurroq o'zlashtirishiga yordam berdi.

2. **Matematik tushunchalarni o'zlashtirish darajasining ortishi:** Tadqiqotlar natijasida aniqlanishicha, interfaol metodlar orqali tashkil etilgan darslar o'quvchilarning matematik tushunchalarni tez va samarali o'zlashtirishiga olib keldi. O'quvchilar matematikaning asosiy tushunchalari va amallarini tezroq va puxtaroq egallashdi.

3. **Jamoaviy ish ko'nikmalarining rivojlanishi:** Interfaol metodlar, xususan, guruhlarda ishlash, rolli o'yinlar va muammoli vaziyatlarni hal qilish kabi usullar o'quvchilarning jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantirdi. Ular birgalikda ishlashni, muammolarni birgalikda hal qilishni va jamoa a'zolari bilan samarali muloqot qilishni o'rgandilar.

4. **Tanqidiy va ijodiy fikrlashning kuchayishi:** Interfaol metodlar o'quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirdi. O'quvchilar masalalarga turli yo'llar bilan yondashishni o'rgandilar va ijodiy fikrlashga undovchi vazifalarni bajarish orqali o'zlarining analitik qobiliyatlarini kuchaytirdilar.

5. **Texnologiyalardan samarali foydalanish:** Interfaol darslar doirasida zamonaviy texnologiyalardan, masalan, taqdimot dasturlari, interaktiv doskalar va onlayn resurslardan foydalanish o'quvchilarning o'quv jarayoniga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartirdi. Bu esa ularning darsga bo'lgan qiziqishini yanada oshirdi va o'zlashtirish darajasini yuqori saviyada ta'minladi.

6. **Baholash va tahlilning yaxshilanishi:** Interfaol metodlar yordamida o'quvchilarning bilim darajasini baholash yanada aniqroq va ob'ektivroq amalga oshirildi. Guruhli va individual topshiriqlar, o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash usullari o'quvchilarning bilimlarini chuqurroq tahlil qilish imkonini berdi.

7. **Motivatsiyaning ortishi:** Interfaol usullar yordamida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshirdi. Ular darslarda faol ishtirok etish va yaxshi natijalarga erishish uchun ko'proq intilishdi.

Ushbu natijalar shuni ko'rsatadiki, elementar matematik tasavvurlarni shakllantirishda interfaol metodlardan foydalanish nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshirishga, balki ularning o'quv faoliyatiga bo'lgan qiziqishini va motivatsiyasini kuchaytirishga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bu metodlar yordamida o'quvchilar darslarni yanada interaktiv, qiziqarli va samarali o'rganishlari mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.K.Shamshetova, R.N.Meliboyeva, X.E.Usmanov, I.O. Xaydarov -“Umumiy psixologiya”. T-2018
2. Z.Nishanova, D.Qarshiyeva, N.Ataboyeva, Z.Qurbonova-“Psixodiagnostikava eksperimental psixologiya” T-2013
3. A.V. Petrovskiy- “Umumiy psixologiya”
4. Qaxxorova, M. (2024). GORNER SXEMASINING MATEMATIK ANALIZGA TATBIQI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 1(1), 3-9.

Muhokama: Interfaol o'quv metodlari, jumladan, kooperativ o'rganish, birgalikda yechim qidiruv, va o'z-o'zini baholash tizimlari o'quv faoliyatini tashkillashda kritik rolni o'z ichiga oladi. Ular o'quvchilar o'rtasidagi hamkorlikni ta'minlash, fikrlar almashish va maslahatlashish jarayonlarini samarali va produktiv qilish uchun ideal vositadir.

1. **Kooperativ o'rganishning ta'limning qulay va samarali usuli:** Kooperativ o'rganish, o'quvchilar uchun ma'lum mazmunlarni o'rganishda o'zaro maslahatlashish, fikrlar almashish va bir-biriga qanday yordam berishni o'rganish uchun muhim imkoniyatlar yaratadi.

2. **O'z-o'zini baholash tizimi va o'quvchilar motivatsiyasi:** O'z-o'zini baholash tizimi, o'quv faoliyatini boshqarish va o'quvchilarning o'zlarining o'quv natijalarini mustahkamlash uchun yaxshi vosita bo'lib, ularni o'zlarini baholash, o'zlarining o'zgartirish va o'zlarini o'zlashtirish uchun maslahat bera oladi.

3. **Birgalikda yechim qidiruv va ijtimoiy yondashuvlar:** o'quvchilar o'rtasidagi birgalikda yechim qidiruv jarayoni, jamiyatda ishlashning ko'nikmasliklari bilan ta'minlash, ijtimoiy yondashuvlar va qo'llab-quvvatlashning qo'llaniladigan vositasi bo'lib, ularning ta'lim paytida o'zaro munosabatlarni rivojlantirishda yordam beradi.

4. **Mustaqil fikrlash va fikrlashni rivojlantirish:** Interfaol o'quv usullari o'quvchilarning mustaqil fikrlashlarini rivojlantirishga yordam beradi, ularni ko'p yonalardan ko'rinishni, yechim topish va o'zlarining maslahatini berishga kuch beradi.

Interfaol o'quv metodlarini qo'llab-quvvatlash o'quv faoliyatini tashkillashda muhim bo'lib, o'quvchilarning o'zlarini o'zlashtirish, ijtimoiy yondashuvlar va o'quv jarayonini samarali boshqarish uchun yaxshi vosita bo'lib, ularning o'zlarini o'zlashtirishga qaratilgan ta'sirini o'rganishning muhimidir.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, bilish faoliyatini muammoli ta'lim orqali tashkil etish talabalarni erkin fikrlashga hamda o'z fikrini himoya qila olishga, boshqalar bilan ochiq holda bahslashishga, egallagan bilimlarini tahlil qila olishga, mantiqiy tafakkur yuritish bilan bilim va ko'nikmalarni shakllanishiga, tafakkur tezligini aniqlashga, kichik guruhlarda jamoa bo'lib ishlash malakasini egallashga, o'zaro bir-birini fikrini hurmat qilish hislarini shakllanishiga yordam beradi. Aynan yuqorida sanab o'tganimiz **“FSMU”**, **“Sinkveyn”**, **“Breynstorming”** usullari talabalarni erkin fikrlashga, o'z fikrini himoya qilishga va boshqalarga o'z fikrini o'tkazishga, ochiq holda bahslashishga, bahs-munozara madaniyatiga, shu bilan bir qatorda, metodlar orqali tegishli masalalarga doir ijobiy va salbiy jihatlar, afzallik va kamchiliklar, foyda va zararlar belgilanadi. Hamda yangi g'oyalar yaratish, ijobiy yengil yechimlar topa olish, hissiy bilishni shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ushbu usullardan foydalanish talabalarda o'quv faoliyatidagi faollikni, ishga ijodiy yondashishni, muammoli vaziyatlardan irrashional tarzda chiqa olishni va eng muhimi bilimlarni mustahkamlanishiga olib keladi.

5. Ашурова Г.О. Совершенствование современного дошкольного образования // Актуальные научные исследования в современном мире. 2018. №1 1-7 (43). С. 27- 30

6. Ashurova G.O. Sovershenstvovanie sovremennogo doshkol'nogo obrazovaniya // Aktualnye nauchnye issledovaniya v sovremennom mire. 2018. №1 1-7 (43). С. 27 – 30

7. O.U.Avlayev, S.N.Jo'rayeva, S.R.Mirzayeva, “Ta'lim metodlari”. Toshkent-2017.”Navro'z” nashriyoti.